

УДК 632:633.853.52

ВИДОВИЙ СКЛАД КОМАХ-ФІТОФАГІВ НА ПОСІВАХ СОЇ

Л. П. КАВА, кандидат сільськогосподарських наук,

Р. В. ЯКОВЛЄВ, кандидат сільськогосподарських наук,

Національний університет біоресурсів і природокористування України

С. В. СТАНКЕВИЧ, кандидат сільськогосподарських наук,

Харківський національний аграрний університет ім. В. В. Докучаєва

В. П. НОВИЦЬКИЙ, кандидат сільськогосподарських наук,

П. В. МАЦЬБОРУК, кандидат сільськогосподарських наук,

Інституту агроєкології і природокористування НААН

E-mail: kavalyuda@ukr.net

***Анотація.** Викладено результати досліджень структури ентомокомплексу посівів сої. В умовах досліджень на культурі виявлено 26 видів комах із шести рядів. Домінували представники ряду Coleoptera. Господарське значення на посівах сої мала акацієва вогнівка.*

***Ключові слова:** соя, шкідники, видовий склад, домінуючі види*

Світове і вітчизняне виробництво соєвих бобів із кожним роком зростає. Цьому сприяє підвищення попиту на них та високі економічні показники вирощування й збуту сої. Інтерес до цієї культури в українських аграріїв виник ще в кінці 1990-х на початку 2000-х років, коли на внутрішньому ринку активно продавалося соєве м'ясо. Нині соя вирощується здебільшого для забезпечення потреб галузі тваринництва. За останні роки вона стала однією з основних експортних культур після пшениці та кукурудзи. Виробляють сою у 75 країнах, найбільшими з яких є Сполучені Штати Америки, Бразилія, Аргентина та Китай. Соєві боби мають найбільшу частку у структурі світового виробництва олійних культур. За підсумками минулого сезону вона становила 61 %, тоді як ріпаку – 14%, а соняшнику – лише 8 %[4].

За даними НААН України соя в структурі посівних площ може займати до 20 %. Україна посіла перше місце в Європі за виробництвом сої, має

значні перспективи розширення її посівів. За прогнозами, до 2017 року посіви сої збільшаться до 2 млн гектарів.

Одержання високих стабільних урожаїв сої обмежується чисельними шкідниками, втрати зерна від яких можуть сягати до 90 % за одночасного зниження його якості. За даними авторів [1, 2, 3, 6, 7], в Україні у різних зонах на посівах сої зустрічається від 68 до 114 видів комах. Основну масу видів фітофагів сої становлять комахи – 96,5 %. За спеціалізацією живлення переважна більшість 85,1 % є поліфагами. Олігофаги представлені 16 видами, що становлять 14 %. До найбільш небезпечних поліфагів належать павутинний кліщ (*Tetranychus urticae* Koch.), тютюновий трипс (*Thrips tabaci* Lind.), до найбільш небезпечних олігофагів – акацієва вогнівка (*Etiella zinckenella* Tr.).

Проте не всі комахи-фітофаги ріпаку суттєво впливають на формування врожаю культури, а їх чисельність і шкідливість залежать від складного характеру взаємодії абіотичних і біотичних факторів.

Метою досліджень було уточнення видового складу фітофагів сої та визначення домінуючих видів.

Матеріали та методи досліджень. Дослідження проводили в умовах ВП НУБіП України «Агрономічна дослідна станція» у 2012–2014 рр. на посівах ріпаку ярого.

Видовий склад шкідників у посівах сої вивчали шляхом збору всіх об'єктів з їх подальшим визначенням. Комах збирали за допомогою пасток Бербера, Мйорике, а також використовуючи метод косіння сачком. Зібрані матеріали забезпечували етикетками. Обліки чисельності шкідників проводили згідно загально прийнятих методів[5].

Обстеження здійснювали за загальноприйнятою методикою. Обліки проводили один раз на 5-7 днів: перший раз у другій декаді травня, коли рослини знаходились у фазі сходів. Облікові рослини розміщувались по діагоналі. На дослідній ділянці оглядали по п'ять рослин у 20 місцях.

Результати досліджень та їх обговорення. За результатами досліджень було встановлено, що в умовах ВП НУБіП України «Агрономічна дослідна станція» сою пошкоджують 25 видів комах із шести рядів та один вид кліщів. Аналіз їх видового складу показує, що в систематичному відношенні найбільша кількість шкідників від загального числа комах-фітофагів належить до твердокрилих – 36 %. До другої за чисельністю видів групи належать лускокрилі – 20 %. Представники напівтвердокрилих і прямокрилих займають по 16 %, вйчастокрилих – 8 %. Найменш чисельними є рівнокрилі хобітні – 4 % (Рис. 1).

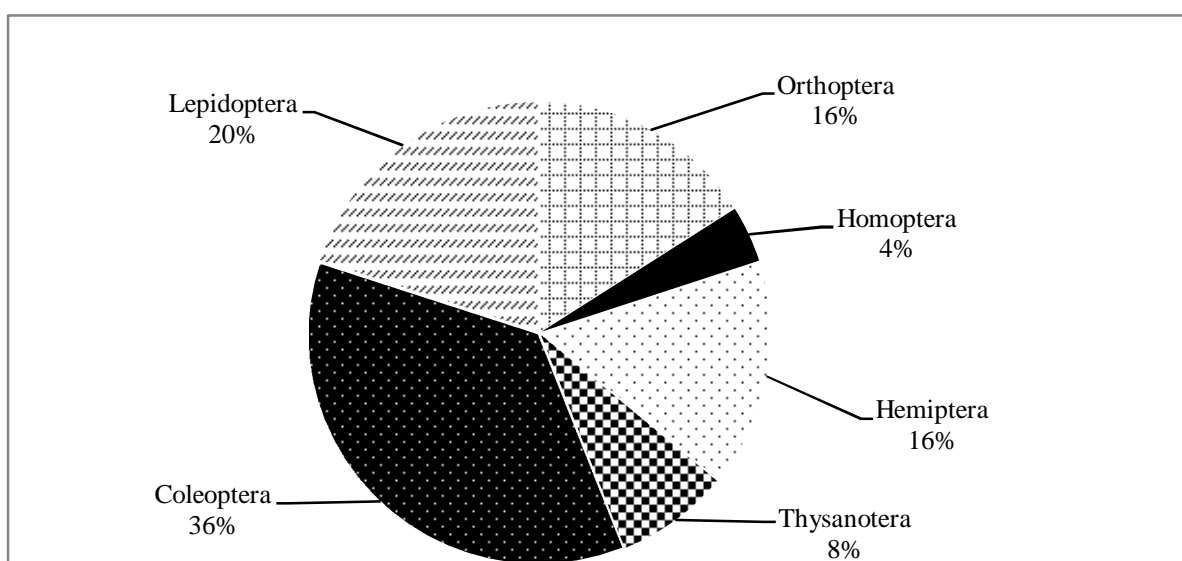

Рисунок 1. Структура шкідливого ентомокомплексу посівів сої в умовах ВП НУБіП України “Агрономічна дослідна станція” 2012 – 2014 рр.

Із твердокрилих виявлені хрущі (травневий - *Melolonta melolonta* L. і червневий - *Amphimallon solstitialis* L.), ковалики (смугастий - *Agriotes lineatus* L., широкий - *Agriotes latus* F. і посівний - *A. sputator* L.), чорнотілки (піщаний чорниш - *Opatrum sabulosum* L.), довгоносики (сірий щетинистий бульбочковий довгоносик - *Sitona crinitus* Hrbst., смугастий бульбочковий довгоносик - *Sitona lineatus* L., буряковий сірий - *Tanymecus palliatus* F., люцерновий довгоносик - *Otiorrhynchus ligustici* L.). З лускокрилих зафіксовано п'ять видів: озима совка - *Scotia segetum* Schiff., совка-гамма -

Autographa-gamma L., бавовникова совка - *Helicoverpa armigera* Hb., акацієва вогнівка - *Etiella zinckenella* Tr. та кукурудзяний метелик - *Ostrinia nubilalis* Hb. По чотири види відмічено з рядів прямокрилі (медведка - *Gryllotalpa gryllotalpa* L., степовий цвіркун - *Gryllus desertus* Pull., зелений коник - *Tettigonia viridissima* L. і коник сірий - *Decticus verrucivorus* L.) і напівтвердокрилі (люцерновий клоп - *Adelphocoris lineolatus*, лучний клоп - *Lygus pratensis* L., трав'яний клоп - *Lygus rugulipennis* Popp., паломена зелена *Palomena viridissima* Poda.). Найменш чисельними за кількістю видів були такі ряди: війчастокрилі – два види (трипс тютюновий - *Thrips tabaci* Lind. та трипс гороховий - *Kakothrips robustus* Uzel.) та рівнокрилі хобітні – один вид смугаста цикадка - *Psammotettix striatus* L.

Серед фітофагів на сої одні види зустрічаються протягом всього вегетаційного періоду культури, інші – лише на певних фазах її розвитку.

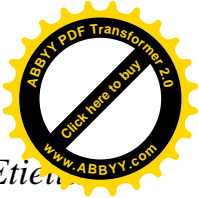
У фазу сходів – 2-3 справжніх листки на посівах відмічали бульбочкових довгоносиків: щетинистий та смугастий за допорогової чисельності (4,2 екз./кв.м). Поодинокі зустрічались гусениці озимої совки (0,2 екз./кв.м), коники сірий і зелений, імаго клопів-сліпняків, піщаного чорниша та трипси (0,9 екз./50 п.с.).

Під час фази бутонізації-цвітіння відзначали на всіх обстежуваних площах клопів-сліпняків за середньої чисельності 3,8 екз./50 п.с., цикадок – 4,6 екз./50 п.с., акацієвої вогнівки – 1,2 екз./роsl., павутинного кліща – 3,6 екз./трійчастий лист. Також відмічали поодинокі екземпляри личинок совок: гамми, бавовникової та лучного, трав'яного та люцернового клопів.

Під час формування бобів і наливу насіння відмічали заселеність посівів акацієвою вогнівкою, чисельність якої перевищувала ЕПШ і становила 2,3 гусениці на квадратний метр.

Висновки

Фауна комах, які пошкоджують сою різноманітна. В 2012-2014 рр. у посівах культури виявлені олігофаги і поліфаги. Домінували представники ряду твердокрилих – 36 % від загального числа комах-фітофагів.

Господарське значення на посівах сої мала акацієва вогнівка (*Etien zinckenella* Tr.), яка за досить високої чисельності завдавала суттєвої шкоди.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Грикун О. А. Вредная энтомофауна сои на Украине / О. А. Грикун, В. И. Сичкаръ // Научно – те хнич. бюлл. ВСГИ. – 1983. – №2 (48). – С. 50.
2. Грикун О. А. Шкідлива і корисна фауна безхребетних агробіоценозу соєвого поля в Україні / О. А. Грикун, В. М. Лобко // Міжвідомчий тематичний збірник / Захист і карантин рослин.– 2000. – №46. – С. 40.
3. Грикун О. А. Як захистити посіви сої / О. А. Грикун // Аграрні вісті, 2008. – № 6. – С. 26-34.
4. Маслак О. Стабільний ринок сої / О. Маслак // Агробізнес сьогодні. – 2015. – № 21(316) – С. 20-24.
5. Облік шкідників і хвороб сільськогосподарських культур / В. П. Омелюта, І. В. Григорович, В. С. Чабан; за ред. В. П. Омелюти. – К.: Урожай, 1986. – 296 с.
6. Секун М. П., Особливості формування структури шкідливої энтомофауни агроценозу сої у Північному Степу України / М. П. Секун, В. В. Березовська-Бригас // Наукові доповіді НУБіП 2013-1(37) http://www.nbu.gov.ua/e-journals/Nd/2013_1/13smp.pdf
7. Чабан В. С. Захист сої від шкідників і хвороб у північному Степу України / В. С. Чабан, Н. М. Волошина // Захист і карантин рослин. – 2000. - Вип. 46. - С.116 – 123.

ВИДОВОЙ СОСТАВ НАСЕКОМЫХ-ФИТОФАГОВ СОИ

**Л. П. Кава, Р. В. Яковлев, С. В. Станкевич, П. В. Мациборук,
В. П. Новицкий**

Аннотация. Изложены результаты исследований структуры энтомокомплекса сои. В условиях исследований на культуре отмечено 26 видов из шести рядов. Доминировали представители ряда Coleoptera. Хозяйственное значение на посевах сои имела акациевая огневка.

Ключевые слова: соя, вредители, видовой состав, доминирующие виды

SPECIFIC COMPOSITION OF HERBIVOROUS PESTS ON SOYBEAN

L. Kava, R. Yakovlev, S. Stankevich, P. Maziboruk, V. Novytskyi

***Abstract.** The results of soybean insects' structure complex are expounded. During the investigation on a culture were marked 26 kinds from six rows. The representatives of Coleoptera row prevailed. The economic value to soybean crops had limabean pod borers.*

***Key words:** soyabean, pests, specific composition, dominant kinds*